
Jan Lucemburský (2. část)

Anna Košátková – Drahomír Suchánek

Vyrovnaní na sněmu v Domažlicích mělo pro další Janovu vládu v Čechách zásadní význam. Došlo sice k dílčímu smíření s částí šlechty vedené Jindřichem z Lipé, s nímž Jan sjednal směnu hradů a měst, po níž se pán z Lipé přesunul na Moravu. S kompromisem však nebyla spokojena Janova manželka Eliška, která odmítala rezignovat na silnou královskou pozici svých předků. Královna se opřela o Viléma z Valdeka a načas dokonce společně ovládli Prahu. Jan Lucemburský spatřoval v Eliščině jednání pokus o své sesazení (Eliška by vládla jako regentka za syna Václava) a zasáhl – ovládl Prahu a donutil Elišku k odchodu do Mělníka. Následník Václav byl od matky oddělen a později vychováván v Paříži u Janovy sestry Marie, manželky francouzského krále Karla IV.

Vztah Jana a Elišky procházel i v dalším období mnohými zkouškami. V roce 1321, po Janově zranění na turnaji, se manželé opětovně sblížili, ale toto harmoničtější období, z něhož se narodili syn Jan Jindřich a dvojčata Eliška a Anna, vzápětí ukončila další vlna sporů. Eliška se nikdy nesmířila s tím, že Jan začal využívat služeb Jindřicha z Lipé a uznal jeho pozici nejmocnějšího muže království. Jablkem sváru bezpochyby byla i Jindřichova družka a bývalá královna Eliška Rejčka. Vrcholem se však stalo obvinění, že Eliška se svým nevlastním bratrem Janem Volkem připravují spiknutí proti králi. Po Volkově zatčení a násilném výslechu utekla k dceři Markétě do Bavorska a od manžela se odloučila. I když později došlo k Volkovu očistění a Eliška se musela v roce 1325 vrátit zpět, s manželem se již nestýkala a žila stranou politického i společenského života (+1330).

Poměry v zemi se odchodem Jana Lucemburského do zahraničí a Elišky Přemyslovny do ústraní poněkud vyjasnily – skupina kolem Jindřicha z Lipé ovládla zemské úřady a většinu královského majetku. Jan využíval vlivu a služeb Jindřicha z Lipé a koncentroval se na rodovou politiku v zahraničí. Od počátku 30. let však začala narůstat averze některých šlechticů a duchovních osob proti nekontrolovatelné moci Jindřicha a dalších šlechticů. Řešením se ukázalo být zaangažování nejstaršího králova syna Václava-Karla, který byl v roce 1333 zvláštním poselstvem vyzván k návratu do země. Karel v té době již z otcova pověření spravoval rodové Lucembursko a následně hájil Janovy zájmy v severní Itálii.

Od roku 1333 začíná poměrně úspěšná snaha o rekonstrukci českých zemích, které trpěly dlouhou Janovou nepřítomností a absencí silné královské vlády. Karel získal od pražských měšťanů půjčku k prvním rekonstrukčním pracím a následně mu šlechta povolila vybrat zemskou daň, skrze niž došlo k vykoupení části zastaveného královského majetku. V roce 1334 Karel získal od otce titul moravského markraběte, čímž konečně dostalo jeho působení na českém území jasnější právní rámec. Značnou pozornost rovněž vyvolal příjezd Karlovy manželky Blanky z Valois a jejího doprovodu, čímž se zvýšila prestiž dvora a jeho společenský vliv.

Nadějně se rozvíjející politika markrabího Karla narazila na své limity v okamžiku, kdy Jan navrátil zpět do země (srpen 1335). Část šlechty zřejmě Karla obvinila z příliš samostatného jednání a pokusu o uzurpaci moci. Napětí vyvolávaly rovněž nejasné vztahy mezi Karlovou manželkou Blankou a druhou ženou Jana Lucemburského Beatrix Bourbonskou, s níž se Jan oženil v roce 1334. Od srpna 1336 již Karel neužívá pečeti moravského markrabího a odjíždí do Tyrolska, kde má hájit zájmy svého mladšího bratra Jana Jindřicha. Pomyslným vrcholem odcizení mezi otcem a synem je narození nejmladšího Janova syna Václava (1337), což mohlo vést k případnému zpochybnění Karlova nástupnictví.

Obnova Karlova postavení přichází až s odchodem Jana ze země. Karel se vrací na Moravu a Jan se se synem smiřuje. Veškeré Janovy vladařské aktivity začala omezovat těžká porucha zraku, rodová nemoc Lucemburků. Ve 14. století nebyly známy dostatečné prostředky pro léčbu jakýchkoliv poruch vidění, avšak vysoce ceněné byly vlivy arabské medicíny praktikované především na lékařské fakultě univerzity v jihofrancouzském Montpellier. Karel IV. ve své autobiografii poznamenává, že na počátku čtyřicátých let „... můj otec, ztratit již dříve jedno oko, a když pak mu druhé začínalo slábnout, odjel tajně do Montpellieru k lékařům, aby se léčil; přece však v té době oslepl.“ I proto v červnu 1341 Jan na zemském sněmu prosadil Karlovo nástupnictví na českém královském stolci (tzv. mladší král). Jelikož současně došlo k vypuknutí konfliktu mezi Lucemburky a Wittelsbachy (spor s Ludvíkem Bavorskem), oba Lucemburkové nadále vystupovali ve vzájemné koordinaci.

Závěr Janova života se nesl v duchu úsilí zajistit rodovou moc. V souladu se zájmy papežství přijal kandidaturu syna Karla na římsko-německý trůn, která byla dohodnuta při návštěvě obou Lucemburků v Avignonu v roce 1344, kde bylo také vyjednáno povýšení Prahy na arcibiskupství. V červnu 1346 se uskutečnila volba Karla římsko-německým králem. Jan sklízel plody své obratné diplomatické politiky, díky níž přivedl Lucemburky zpět na mocenský vrchol. Synovy slavnostní korunovace se ale už nedočkal. Po zahájení stoleté války se jako věrný francouzský spojenec zapojil do válečné kampaně. Dne 26. srpna 1346 se Jan zúčastnil své poslední bitvy u Kresčaku, kde byla francouzská armáda na hlavu poražena. Podle kronikáře Jeana Froissarta vjeli oba Lucemburkové, Jan a Karel, do bitevní vřavy po boku dalších francouzských šlechticů, ovšem Jan byl brzo ztracen. Přesný způsob smrti českého panovníka přesto s jistotou neznáme. Král Jan Lucemburský byl pohřben po mnoha přesunech jeho ostatků v Lucemburku v katedrále Panny Marie. Česká historiografie od Františka Palackého přes Josefa Šustu k Jiřímu Spěváčkovi zanechala obraz Jana Lucemburského, toulavého rytířského krále, „cizince“, který se nestaral příliš o domácí záležitosti Českého království. Není tomu tak zcela. Už z tohoto letmého náčrtu diplomatických aktivit je zřejmé, že tento zastaralý „bohemocentrický“ pohled je třeba přehodnotit. Jan byl jedním z mála panovníků, kteří dokázali České království plně zapojit do politiky nejen střední, ale i západní Evropy, a připravil tak cestu pro vzestup své syna Karla IV.

Rozšiřující literatura:

BENEŠOVSKÁ, Klára. *Královský sňatek: Eliška Přemyslovna a Jan Lucemburský 1310*. Praha: Gallery, 2010.

BOBKOVÁ, Lenka. *Územní politika prvních Lucemburků na českém trůně*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 1993.

SPĚVÁČEK, Jiří. *Jan Lucemburský a jeho doba 1296–1346: k prvnímu vstupu českých zemí do svazku se západní Evropou*. Praha: Svoboda, 1994.

SPĚVÁČEK, Jiří. *Král diplomat, 1296–1346*. Praha: Panorama, 1982.

URBAN, Jan. *Kresčak 26. srpna 1346*. Praha: Paseka, 2000.